

Η ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΘΑΣΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Αγγελικὴ Ἀγγελή

Η οικονομική ανάπτυξη της Θάσου είναι συνυφασμένη σε μεγάλο βαθμό με την καλλιέργεια της αμπέλου και την απ' αυτήν συνεπαγόμενη παραγωγή Θάσιου οίνου. Το κρασί του νησιού είναι γνωστό ότι κατείχε εξέχουσα θέση στα αρχαιοελληνικά και ρωμαϊκά συμπόσια. Ο Πλίνιος, φέρ' ειπείν, αναφέρει το κρασί της Θάσου, της Χίου και της Λέσβου ως τα πιο φημισμένα κρασιά της περιόδου¹. Οι αναφορές, όμως, των Ελλήνων είναι σαφείς. Ο Αριστοφάνης εξαίρει αυτό το προϊόν τόσο στη Λυσιστράτη² όσο και στις Εκκλησιάζουσες. Ανάλογα επαινετικά λόγια για την ποιότητα του τοπικού οίνου υπάρχουν στο Συμπόσιο του Ξενοφώντα³ και στους Δειπνοσοφιστές⁴ του Αθήναιου και γενικά, θα έλεγα, σε πάμπολλα κείμενα της ελληνικής και λατινικής λογοτεχνίας⁵.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι κατά την αρχαιότητα τα πλοία που προσέγγιζαν το νησί με ξένο κρασί δημεύονταν⁶ και ότι οι Θάσιοι κατασκεύαζαν ειδικά αγγεία για την αποθήκευση και τη διακίνηση του οίνου, που σφραγίζονταν με την ένδειξη «Θάσιον» ή «Θασίων».

Η Τουρκοκρατία στη Θάσο αρχίζει στα μέσα του 15ου αιώνα και λήγει στις αρχές του 20ού αιώνα με συγκυριαρχία των Αιγυπτίων τον τελευταίο αιώνα. Την περίοδο αυτή θα προσεγγίσουμε την καλλιέργεια της αμπέλου στην περιοχή της νότιας Θάσου. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας στις απογραφές του 16ου αιώνα, που δη-

1. Βλ. Δ. Κουτρούμπα, Οι Ρωμαίοι και τα προϊόντα της Θάσου, περ. «Θασιακά», τ. 7 (1990-1991), σ. 189.

2. Βλ. Κ. Μανάφη, Θασιακά λεξικογραφικά, «Θασιακά», τ. 7 (1990-1991), σ. 411.

3. Βλ. Δ. Κουτρούμπα, ό.π., σ. 190.

4. Βλ. Κ. Μανάφη, ό.π., σ. 409.

5. Βλ. Α. Κιοιρτσή-Μιχαλοπούλου, Θάσος και αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, «Θασιακά», τ. 7 (1990-1991), σ. 238-240.

6. Δικτυακός τόπος: www.tristty.gr, Ιστορία του κρασιού (μέρος Α').

μοσιεύτηκαν στα «Θασιακά»⁷, αντλούμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες από τη φορολόγηση του κρασιού.

Η πρώτη απογραφή έγινε επί Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς. Το σύνολο του ετήσιου φόρου από τα πέντε χωριά της Θάσου ανέρχεται σε 69.250 άσπρα. Από αυτό το ποσό $\frac{1}{4}$ περίπου καλύπτεται από τη φορολογία του μούστου, που ανέρχεται σε 17.599 άσπρα. Το Γενίχισαρ (Κάστρο) και ο Θεολόγος πληρώνουν μαζί 6.146 άσπρα. Σύμφωνα με το κατάστιχο, το Γενίχισαρ είναι τρίτο στην παραγωγή του κρασιού και ο Θεολόγος τέταρτος. Ο φόρος των ελαιών είναι μόλις 1.340 άσπρα και αυτό το αναφέρω γιατί, προϊόντος του χρόνου, η ελαιοπαραγωγή αυξάνεται σε αντίθεση με την αμπελοκαλλιέργεια.

Στη δεύτερη απογραφή του 1570, που έγινε με εντολή του Σουλτάνου Σελήμ Β', το ποσό της συνολικής φορολογίας δεν έχει αλλάξει, παρόλο που έχει δημιουργηθεί και άλλος ένας οικισμός, το Καζαβίτι. Η φορολογία του μούστου ανέρχεται σε 7.600 άσπρα και καλύπτει μόλις το $\frac{1}{9}$ του συνόλου των φόρων. Το Γενίχισαρ σ' αυτή την απογραφή κατέχει την πρώτη θέση καταβάλλοντας πάνω από το ήμισυ της ετήσιας φορολογίας, δηλαδή 5.000 άσπρα. Εντύπωση μας προκαλεί το γεγονός ότι δεν αναφέρεται ο φόρος του μούστου στην περιοχή του Θεολόγου, παρόλο που και μ' αυτήν την απογραφή εξακολουθεί να θεωρείται το πολυπληθέστερο χωριό με 613 φορολογούμενα νοικοκυριά. Οι φόροι για τις ελιές φτάνουν τα 5.450 άσπρα. Κοινοτολογίς παρατηρείται μία σαφής μείωση των φόρων από το μούστο, μειώνεται στο $\frac{1}{3}$ σχεδόν, ενώ αντίθετα τετραπλασιάζεται το εισπραχθέν ποσό από τη φορολογία των ελαιών.

Στην απογραφή της τελευταίας δεκαετίας του 16ου αιώνα (1595-1603), στην εποχή του Μεχμέτ του Γ', δεν υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις από την απογραφή του 1570. Το ποσό του φόρου για το μούστο παραμένει το ίδιο, 7.600 άσπρα, ενώ των ελαιών μειώνεται λίγο σε 4.950 άσπρα.

Τα παραπάνω στοιχεία των απογραφών αποδεικνύουν ότι η καλλιέργεια των αμπελιών αποτελεί μία από τις κύριες ασχολίες των Θασίων και ο οίνος για την αυτοκρατορία βασικό φορολογητέο προϊόν. Παράλληλα όμως διαφαίνονται τα πρώτα δείγματα της στροφής προς άλλες προσοδοφόρες καλλιέργειες και εννοώ αυτή της ελιάς. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη την πληθυσμιακή αύξηση που συντελείται μεταξύ της πρώτης και της τρίτης απογραφής, τότε ενισχύεται η υπόθεσή μας, διότι είναι φυσικό η ανάγκη για επιβίωση να οδηγήσει στη μετατροπή της γης σε καλλιεργήσιμη.

Χαρακτηριστικές και ενδιαφέρουσες είναι οι μαρτυρίες που μας δίνουν οι περιηγητές που επισκέφθηκαν τη Θάσο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Στην πε-

7. Βλ. Ευαγγ. Μπαλά, Η Θάσος στις οθωμανικές απογραφές του 16ου και 17ου αιώνα, «Θασιακά», τ. 10 (1996-1997), σ. 503-521.

ρίπτωση της αμπελουργίας πολύτιμες είναι οι πληροφορίες που αναφέρονται από το Γάλλο περιηγητή, ιερέα Brancopnier. Ο Brancopnier επισκέφθηκε τη Θάσο στα 1707 και υποστηρίζει ότι «τα κέρδη των κατοίκων δεν προέρχονταν πια από τα κρασιά του νησιού, που τα εκτιμούσαν άλλοτε πολύ στην Κωνσταντινούπολη και τα έβρισκαν γενυστικά και ωφέλιμα. Τώρα γίνεται πιο πολύ λόγος για άλλα προϊόντα του νησιού, για το λάδι, για το κερί και για την ξυλεία, που τα εξήγαν σε μεγάλες πραγματικά ποσότητες»⁸. Η μαρτυρία του Γάλλου περιηγητή είναι πολύ σημαντική, γιατί επιβεβαιώνει τις πληροφορίες ότι αυτήν την περίοδο η ενασχόληση των κατοίκων με την αμπελοκαλλιέργεια είναι μειωμένη. Παράλληλα αποκαλύπτει ότι η οικονομία του νησιού στηρίζεται στο εμπόριο του λαδιού και άλλων προϊόντων, επιβεβαιώνοντας τα συμπεράσματα που εξάγονται από τις τουρκικές απογραφές.

Δύο δικαιοπρακτικά έγγραφα του 18ου αι. μας δίνουν τη δυνατότητα να χαρτογραφήσουμε τους αμπελώνες που υπήρχαν στη νότια Θάσο. Εντοπίζουμε την ύπαρξη αμπελίου στη Λοΐζη⁹ και στην Καστανιά¹⁰ του Θεολόγου. Επίσης στην περιοχή του Θεολόγου αναφέρεται αγοραπωλησία λινού¹¹, που μπορεί να ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως. Δηλαδή η πώληση του λινού μπορεί να ερμηνευτεί από τη μία πλευρά ως ένδειξη μειωμένου ενδιαφέροντος και μειωμένης παραγωγής και από την άλλη η πώληση αυτή αρκεί για να επιβεβαιώσουμε την ασχολία των κατοίκων με την παραγωγή κρασιού.

Πάντως όλη αυτή την περίοδο από τον 17ο μέχρι και τον 18ο αιώνα οι ενδείξεις οδηγούν στο ότι το νησί λυμαινόταν από τους πειρατές και καταδυναστευόταν από τον κατακτητή. Οι πειρατές επέλεγαν κυρίως τη νότια Θάσο, γιατί αυτή η πλευρά του νησιού τους έδινε τη δυνατότητα να ανοιχτούν στο πέλαγος και να αποφύγουν τον κίνδυνο της καταδίωξής τους. Είναι φυσικό επακόλουθο, όταν επικρατεί ο φόβος της πειρατείας, οι Θάσιοι να μη μεριμνούν όσο θα έπρεπε για τα αμπελοχώραφά τους. Ειδικά μετά το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1768-1774 η πειρατεία βρέσκει σε έξαρση ενισχύοντας τη δυσχερή θέση των Θασίων λόγω της βαρβαρότητας και της καταπίεσης που υφίστανται από τον τουρκικό ζυγό. Ο Γάλλος πρόξενος της Θεσσαλονίκης Coysinery¹² παρατηρεί ότι οι πειρατικές επιδρομές έχουν δημιουργήσει μια αφόρητη κατάσταση στο νησί της Θάσου. Η κατάσταση αυτή σαφώς δεν επιτρέπει την ελεύθερη καλλιέργεια των αμπελών, καθώς οι κάτοικοι είχαν καταφύγει στα βόρεια και ορεινά τμήματα του νησιού και απέφευγαν την παραμονή τους στις

8. Βλ. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Θάσου (1453-1912), έκδ. ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 44.

9. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου των ετών 1731-1855, «Θασιακά», τ. 1 (1984), σ. 87-88, αφ. εγ. 2.

10. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου, «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 141, αφ. εγ. 8.

11. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., τ. 1 (1984), σ. 92, αφ. εγ. 10.

12. Βλ. Παντελή Κοντογιάννη, Οι πειραταί και η Θάσος, έκδ. «Νιχαγός», 1995, σ. 3-57.

πεδινές περιοχές. Εκεί βρίσκονταν μόνο για μικρά χρονικά διαστήματα.

Το 1813 η παραχώρηση του νησιού στο Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου από τον σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ σηματοδοτεί μία νέα εποχή για τη Θάσο. Αναμφισβήτητα η πρώτη τη περίοδος συγκυριαρχίας Τούρκων και Αιγυπτίων στο νησί (1813-1874) καθιστά τους Θάσιους προνομιούχους¹³. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια των προνομιακών διατάξεων που παραχώρησε ο Μεχμέτ Αλής, διαπιστώνουμε την απουσία φορολόγησης κρασιού. Ο Απόστολος Βακαλόπουλος επισημαίνει ότι οι φορολογικοί πίνακες που παραθέτουν ο Μερτζίδης και ο Παπαευστρατίου δεν αποτελούν αξιόπιστες πηγές¹⁴, καθώς δε συμφωνούν μεταξύ τους, οπότε οφείλουμε να είμαστε επιφυλακτικοί. Κατά πάσα πιθανότητα όμως η απουσία φορολόγησης του κρασιού ερμηνεύεται είτε ως ευεργετική διάταξη του Μεχμέτ Αλή για την ενίσχυση της αμπελουργίας είτε ως απόρροια της μικρής παραγωγής.

Ο Prokesch Von Osten, που επισκέφθηκε το 1828 το νησί, επισημαίνει μεταξύ των άλλων ότι την περίοδο αυτή «η παραγωγή του περίφημου άλλοτε Θάσιου οίνου είναι τόσο μικρή ώστε οι κάτοικοι αναγκάζονται να εισάγουν από την Τένεδο και τον Αίνο το απαραίτητο για τις ανάγκες τους συμπληρωματικό ποσό»¹⁵. Η παραγωγή του κρασιού, λοιπόν, είναι εξαιρετικά μειωμένη, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που δεν αρκεί ούτε για τις ανάγκες των κατοίκων. Το συμπέρασμα αυτό έμμεσα επιβεβαιώνεται και από ένα δικαιοπρακτικό έγγραφο, που συντάχτηκε στις 10.01.1833, όπου αναφέρεται η εκμίσθωση ή δωρεά ακινήτου κτήματος (πατητηριού) στο Θεολόγο¹⁶. Η δωρεά ενός λινού ή και εκμίσθωσή του υποδηλώνει το μειωμένο ενδιαφέρον των κατοίκων για την παραγωγή κρασιού και την ενασχόλησή τους με την παραγωγή άλλων προϊόντων, κυρίως του λαδιού, του κεριού και της ξυλείας.

Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί και ένα άλλο έγγραφο, που συντάχτηκε στις 02.02.1837 και αφορά την απόφαση της κοινότητας Μαριών να δουλεύουν τα χωράφια και τα αμπέλια από τις 02.02.1837 έως 10.02.1837. Η απόφαση αναφέρει ότι σε περίπτωση που δεν δουλεύουν, έχει δικαίωμα κάθε τρίτος να πηγαίνει και να τα δουλεύει¹⁷. Εντύπωση προκαλεί το χρονικό όριο, μόλις 8 ημερών, για την καλλιέργεια των χωραφιών και των αμπελιών, προφανώς απόρροια της αδιαφορίας των κατοίκων για την καλλιέργεια και αντίστοιχα της προσπάθειας της διοίκησης να δοθούν κίνητρα στους κατοίκους. Η απόφαση αυτή πιστοποιεί τους

13. Βλ. Ιωάννη Βαρδαβούλια, Η απελευθέρωση της Θάσου και της Καβάλας, έκδ. «Νιργός», 1996, σ. 12-14.

14. Βλ. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, ό.π., σ. 105.

15. Βλ. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, ό.π., σ. 114-115.

16. Βλ. Απ. Ε. Βακαλόπουλου, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας, «Θασιακά», τ. 4 (1987), σ. 159-160.

17. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ανέκδοτα θασιακά έγγραφα των ετών 1837-1913, «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 39-41, αρ. εγ. 1.

παραπάνω συλλογισμούς μας ότι η αμπελοκαλλιέργεια αυτήν την περίοδο είναι ήσσονος σημασίας.

Παρ' όλα αυτά μέσα από τις διαθήκες της περιόδου διαπιστώνουμε ότι οι Θάσσιοι κληροδοτούν αμπέλια, γεγονός που αποδεικνύει την ύπαρξη αμπελώνων και ότι αυτά εξακολουθούν να έχουν αξία. Ενδεικτικά αναφέρω την από 25.05.1849 διαθήκη, όπου αναφέρεται ότι η Κωνσταντινιά εχάρισε στο γιο της Ματθαίο «4 ελαιόδεντρα και το αμπέλι το παλαιόν» στην περιοχή Σκόρδα των Μαριών, «το συνιστάμενον εις τέσσερα κομμάτια παλαιάμπελα»¹⁸. Δεν είναι τυχαία η έκφραση στη διαθήκη «το αμπέλι το παλαιόν», αλλά αν μη τι άλλο υποδηλώνει ότι πρόκειται για παλαιά κλήματα. Ωστόσο είναι συνήθης η αναφορά στα έγγραφα αυτής της περιόδου ότι το αμπέλι είναι παλαιό, υπόθεση που ενισχύεται και από άλλο έγγραφο του 1853, όπου αναφέρεται ότι ο Α. Νικολούδης πωλεί στο Βασιλικό Ιωάννη ένα «παλαιό αμπέλι διά γρόσια 20» στην περιοχή των Λιμεναριών¹⁹. Οι υποθέσεις μας για το ότι τα αμπέλια δεν αξιοποιούνται αυτή την περίοδο και κατά συνέπεια είναι παλιά τα κλήματα επιβεβαιώνονται και από τις αγοραπωλησίες που θα εξετάσουμε παρακάτω, αλλά και από τα τοπωνύμια.

Χαρακτηριστικό είναι το τοπωνύμιο «Παλιάμπιλα» ή «Παλαιάμπελα» που συναντάμε σε ένα ανταλλακτικό έγγραφο του 1875²⁰ και σε ένα πωλητήριο του 1876 στην περιοχή του Κάστρου²¹. Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο «Παναγία Παλιαμπέλι» στην περιοχή της Ποταμιάς που αναφέρεται σε πωλητήρια ελαιοδένδρων των ετών 1877 και 1882²². Αλλά και σ' άλλα χωριά της Θάσου συναντάμε τοπωνύμια που αναφέρονται ως «Παλιάμπελα» ή «Παλαιαμπέλους». Τέτοια τοπωνύμια μνημονεύονται σ' έγγραφα που δημοσιεύονται από τον Αθανάσιο Κώστα και Νικόλαο Ρουδομέτωφ στον παρόντα τόμο²³.

Αρχετές πληροφορίες γι' αυτήν την περίοδο αντλούμε από τη διαθήκη του Αυγουστή Σωτηρίου, που συντάχτηκε στο Κάστρο στις 24.7.1882, της οποίας ένα τμήμα παραθέτω αυτούσια: «Γ. ἔκ των αμπελοχωράφων μου ο Αναστάσιος ἔλαβεν ἐν στρέμμα και μίαν σποργιάν κείμενον εις τας Λούτζας. Ομοίως και η Θωμαή ἔλαβε και αυτή ἐν στρέμμα κείμενον εις το μέρος Ἀρμενον, τη δε Αρέθινα δίδω ἐν στρέμμα αμπελοχωράφου πλησίον του Αναστασίου, ὅπερ ἐκτείνεται ἕως το αμπέλι του Βλάχου.

18. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Ανέκδοτα θασιακά έγγραφα των ετών 1769-1909*, «Θασιακά», τ. 5 (1988), σ. 110-111.

19. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Το αρχείο της οικογένειας Βαγγέλη Σταμπούλη*, «Θασιακά», τ. 8 (1992-1993), σ. 160, αρ. εγ. 10.

20. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 169, αρ. εγ. 23.

21. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 170, αρ. εγ. 25.

22. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου*, «Θασιακά», τ. 3 (1986), σ. 149, αρ. εγ. 18 και 19.

23. Βλ. σχετικές εργασίες που δημοσιεύονται στον παρόντα τόμο των Πρακτικών του 4ου Συνεδρίου Θασιακών Μελετών, σσ. 423-440 και 557-601.

Δ. 'Εις δε τα εκ της δευτέρας γυναικός μου Ελένη δύο τέκνα μου, Σωτήρω και Μόρφω, παραχωρώ την Κλαδούραν, συγκειμένην εκ δύο στρεμμάτων και ευρισκομένων εις το μέρος Αρσέλι, τη δε συζύγω μου Ελένη εν στρέμμα αμπελοχώραφον, κείμενον πλησίον του υιού μου Αναστασίου, από το κάτω μέρος...»²⁴.

Η σπουδαιότητα αυτής της διαθήκης έγκειται στο γεγονός ότι κάθε μέλος της οικογένειας του ιατρού Σωτηρίου κληρονομεί ένα αμπέλι για τις ανάγκες της οικίας του. Κατά συνέπεια η αμπελοκαλλιέργεια στα τέλη του 19ου αιώνα δεν θυμίζει σε τίποτα την αμπελοκαλλιέργεια του 16ου και 17ου, αλλά αποτελεί πλέον οικογενειακή υπόθεση.

Υπήρχε, πράγματι, αμπελώνας στο Άρμενον, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από διαθήκη του 1894, που δε δίνει, όμως, περισσότερα στοιχεία²⁵.

Από τα μέσα του 19ου και εξής συναντάμε πληθώρα δικαιοπρακτικών εγγράφων που έχουν δημοσιευθεί στους τόμους των «Θασιακών» από τον κ. Κ. Χιόνη και αναφέρονται σε αγοραπωλησίες αμπελώνων. Μέσα από αυτές τις αγοραπωλησίες προκύπτουν ποικίλα στοιχεία για την καλλιέργεια των αμπελιών.

Η πώληση αμπελιού στις 3.3.1869 από το Βασιλικό και τη γυναίκα του Χρυσάφινά στον Ιωάννη Νικολάου Ιατρού για 110 γρόσια²⁶ μας δίνει τη δυνατότητα να οριοθετήσουμε ότι από τη Χατζηκαστανιά έως τη Μασετιριά υπήρχε αμπελότοπος. Στις 10.4.1870 πραγματοποιείται άλλη μια πώληση αμπελιού στην περιοχή Χατζηκαστανιά από τον παπα-Παύλο στον Ιωάννη Ιατρού, που συνορεύει γύρω γύρω με άλλα αμπέλια²⁷. Συμπεραίνουμε ότι στην περιοχή Χατζηκαστανιά υπάρχει αμπελότοπος, μεγάλο μέρος του οποίου ανήκει στον Ιωάννη Ιατρού.

Μέσα από τα περισσότερα διασωζόμενα πωλητήρια έγγραφα διαφαίνεται ότι παλιές αμπελόφυτες περιοχές, όπως και η συγκεκριμένη «Παναγία Παλαιαμπέλι», που είναι πασιφανές ότι οφείλουν την ονομασία τους στην ύπαρξη αμπελιών, αρχίζουν να μετατρέπονται σε ελαιόφυτες. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια ένδειξη της πρωτοκαθεδρίας της ελαιοκομίας έναντι της αμπελοκαλλιέργειας, καθώς τα αμπέλια, σε ένα κατεξοχήν αμπελότοπο, που το μαρτυρεί ακόμα και η ονομασία του, έχουν αντικατασταθεί με ελαιόδενδρα.

Από τα δημοσιευόμενα πωλητήρια έγγραφα εντοπίζονται οι αμπελότοποι που υπήρχαν σε διάφορες περιοχές των κοινοτήτων της Θάσου. Από ένα τέτοιο πωλητήριο έγγραφο, που συντάχθηκε στις 17.5.1877, αποδεικνύεται ότι υπήρχε αμπελό-

24. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, Η πρακτική ιατρική στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), σ. 570.

25. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο κατά την τουρκοκρατία, «Θασιακά», τ. 5 (1988), σ. 203, αφ. εγ. 25.

26. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου, «Θασιακά», τ. 3 (1986), σ. 142, αφ. εγ. 6.

27. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, ό.π., σ. 143, αφ. εγ. 7.

τοπος στο Στριβωτό του Θεολόγου²⁸. Εντύπωση πάντως προξενεί το γεγονός της πώλησης των έξι στρεμμάτων από τη Λασκαρίνα Χατζησταματίου στο Σωτήριο Ιωάννου (Λαμπίρη) έναντι του ποσού των 2.800 γροσίων σε περίοδο σιτοδείας. Από το αναφερόμενο πωλητήριο έγγραφο διαπιστώνεται ακόμα ότι το αμπέλι που πωλείται στο Στριβωτό συνορεύει με αμπέλι Α. Νικολή, Γ. Χατζηκωνσταντή, Κ. Λαμπίρη και Γεωργιάκη Παπαθεοφίλου. Επομένως πρόκειται για αμπελότοπο, αφού συνορεύει γύρω γύρω με άλλα τέσσερα αμπέλια.

Στο ίδιο πωλητήριο έγγραφο του 1877 αναφέρεται ότι ένα τμήμα μόνο του αμπελιού είναι δεδουλευμένο, ενώ ένα άλλο τμήμα είναι αδούλευτο, πράγμα που οδηγεί στη σκέψη ότι οι κάτοικοι δεν ασχολούνται πλέον αποκλειστικά με τα αμπέλια, αλλά μόνο για τις ανάγκες των οικογενειών τους, γι' αυτό και δεν μπορεί να γίνει πια λόγος για μαζική παραγωγή κρασιού. Το ότι η περιοχή του Στριβωτού αποτελεί αμπελότοπο επιβεβαιώνεται και από ένα άλλο πωλητήριο έγγραφο του 1879, όπου αναφέρεται ότι το χωράφι που πωλείται από το Γιάννη Μήτρον στο Σωτήριο Ιωάννου Λαμπίρη συνορεύει από τη μια μεριά με το αμπέλι του Ιωάννη Αναστασίου²⁹. Η περιοχή του Στριβωτού είναι πράγματι αμπελότοπος, αφού ο Σωτήρης Ιωάννου Λαμπίρης αγοράζει κατά την περίοδο αυτή δύο αμπέλια στο Στριβωτό.

Αμπελότοποι υπήρχαν και στην Αστρίδα. Πέντε πωλητήρια έγγραφα, που συντάχτηκαν κατά τη χρονική αυτή περίοδο, αποδεικνύουν την ύπαρξη αμπελώνων και στην περιοχή αυτή. Χαρακτηριστικό είναι ότι αγοραστής των δύο αμπελιών είναι ο Ιωάννης Χατζούδης, ενώ των άλλων δύο ο Σωτήριος Ιωάννου Λαμπίρης. Στις 3.12.1879 ο Ιωάννης Χατζούδης προβαίνει σ' αγορά ενός στρέμματος αμπελότοπου αντί του ποσού των 250 γροσίων³⁰, ενώ στις 25.1.1881 αγοράζει άλλο ένα στρέμμα αμπελότοπου στη θέση Αγελάδα Αστρίδας αντί του ποσού, όμως, των 525 γροσίων³¹. Ο Σωτήριος Ιωάννου Λαμπίρης αγοράζει στις 10.2.1881 στην περιοχή Μεσαμπελιά Αστρίδας ένα στρέμμα αντί των 1000 γροσίων³², ενώ στις 15.8.1893 αγοράζει ο Δ. Λαμπίρης μαζί με τ' αδέρφια του, παιδιά του Σωτήρη Λαμπίρη, ένα αμπέλι αντί του ποσού των 650 γροσίων³³. Το αμπέλι αυτό συνορεύει γύρω γύρω με άλλα αμπέλια. Επομένως η περιοχή αυτή της Αστρίδας αποτελούσε ένα αμπελότοπο, γι' αυτό και θα ονομάστηκε Μεσαμπελιά, επειδή βρισκόταν στο μέσο των αμπελιών. Από τα ίδια τα διασωζόμενα έγγραφα διαπιστώνεται ακόμα ότι τα αμπέλια της Αστρίδας είχαν μεγαλύτερη αγοραστική αξία. Αυτό, προφανώς, θα οφειλόταν

28. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου, «Θασιακά», τ. 4 (1987), σ. 103-104, αρ. εγ. 14.*

29. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 106, αρ. εγ. 17.

30. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 108-109, αρ. εγ. 20.

31. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 110, αρ. εγ. 22.

32. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 110-111, αρ. εγ. 23.

33. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *ό.π.*, σ. 118, αρ. εγ. 37.

και στο ευνοϊκότερο κλίμα και στο κατάλληλο έδαφος που προσφερόταν για αμπελοκαλλιέργεια. Το ότι στην Αστρίδα υπήρχαν άφθονα αμπέλια επιβεβαιώνεται και από το πλήθος των λινών (πατητήρια), που έχουν διασωθεί. Άλλωστε η πρόσληψη αμπελοφύλακα στις 14.9.1885 από τους αμπελάδες του Θεολόγου αποδεικνύει ακόμα περισσότερο την εκτεταμένη αμπελοκαλλιέργεια που εξακολουθούσε να πραγματοποιείται στην Αστρίδα. Ο μισθός μάλιστα του αμπελοφύλακα για όλη την περίοδο που ανέλαβε να φυλάξει τα αμπέλια της Αστρίδας ανερχόταν στο ποσό των 2.200 γροσίων, ποσό καθόλου ευκαταφρόνητο για την εποχή εκείνη, που θα καταβαλλόταν από τους γεροντάδες και προεστούς του Άνω και Κάτω Θεολόγου³⁴. Ανάμεσα σ' αυτούς που υπογράφουν το έγγραφο είναι και ο Ιωάννης Χατζούδης, προεστός Άνω Θεολόγου, που είναι και ένας από τους κύριους ενδιαφερόμενους, καθώς έχει αγοράσει αμπελότοπους στην Αστρίδα και επιθυμεί να προστατέψει τα συμφέροντά του.

Ο αμπελοφύλακας που διορίζεται στην Αστρίδα ασχολείται αποκλειστικά και μόνο με τη φύλαξη των αμπελιών, ενώ ο φύλακας που διορίζεται από τις δύο κοινότητες του Ραχωνίου (Βουλγάρου) ασχολείται και με τη φύλαξη των αμπελιών αλλά και με τη φύλαξη δασών, χωραφιών, ελαιοδένδρων κλπ. Πληρώνεται μάλιστα ένα μέρος του μισθού του και σε λάδι³⁵.

Ο διορισμός αμπελοφύλακα στην Αστρίδα δεν μπορεί να ερμηνευθεί παρά μόνο στα πλαίσια του κανονισμού δασών του νησιού που ψηφίστηκε το 1875 και που βελτιώθηκε το 1885 με την ψήφιση του δεύτερου κανονισμού δασών της Θάσου³⁶. Δηλαδή η τότε διοίκηση του νησιού με την ίδρυση του οργανισμού δασών είχε μεριμνήσει για την προστασία των δασών με το διορισμό δασοφυλάκων. Στο ίδιο μήκος κύματος πρέπει να κινήθηκε και η διοίκηση των δύο κοινοτήτων του Θεολόγου, που έθεσαν ως στόχο με το διορισμό αμπελοφύλακα να προστατέψουν τα αμπέλια τους από κλοπές και από την ανεξέλεγκτη βοσκή των ζώων. Η ενέργεια αυτή αποδεικνύει, πράγματι, ότι οι αμπελότοποι της Αστρίδας ήταν οι πιο αξιόλογοι της Θάσου. Και τέτοιοι αμπελότοποι υπήρχαν πολλοί στην Αστρίδα, αφού τα αμπέλια που αγοράζονταν ή ανταλλάσσονταν συνόρευαν γύρω γύρω με πολλά άλλα αμπέλια. Στις 5.1.1899 το αμπέλι που παίρνουν μ' ανταλλαγή στην Αστρίδα οι αδελφοί Χατζηκωνσταντίνου από τους αδελφούς Λαμπίρη συνορεύει γύρω γύρω με τα αμπέλια των Π. Παγκάλου, Γ. Γαμίκου, Ι. Μαργαγιάννη και Ν. Γόρμου³⁷. Η ανταλλαγή γίνε-

34. Βλ. *Στάθη Κεκριδή*, Λαϊκές πρωτοβουλίες στη Θάσο κατά τον 19ο αι., «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), σ. 246.

35. Βλ. *Λαζάρου Κομητζόπουλου*, Η απονομή της δικαιοσύνης στη Θάσο, περ. «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), σ. 290-291, αρ. εγ. 6.

36. Βλ. *Απ. Βακαλόπουλου*, Ιστορία της Θάσου (1453-1912), έκδ. ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 141-142.

37. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιώνη*, ό.π., σ. 119, αρ. εγ. 39.

ται με δύο στρέμματα στο Στριβωτό έναντι ενός στρέμματος στην Αστρίδα.

Αμπελότοποι υπήρχαν και σ' άλλες περιοχές του Θεολόγου. Στη θέση «Προγόλια» υπάρχουν έως σήμερα αρκετά υπολείμματα αμπελιών. Πρόκειται, όμως, για ρίζες παλιών αμπελιών που εξακολουθούν να αποδίδουν κάποιο καρπό. Η ύπαρξη του αμπελότοπου αυτού αναφέρεται και σ' έγγραφα³⁸.

Αμπέλια υπήρχαν και στον Ποτό, επίνειο του Θεολόγου. Στην παραλία του Ποτού, όπου σήμερα γέμισε με σπίτια, υπήρχαν άλλοτε αμπέλια. Η άμπελος του Κ. Μαρκιανού, που έγινε πλέον οικόπεδο και πέρασε στην κυριότητα του Σωτήρη Μαλλιαρού, αφού κτίστηκαν οι οικίες των μακαριτών πια Γιαννάκη Μαλλιαρού και ιατρού Κ. Μαρκιανού, διασώζοταν έως τη δεκαετία 1950-1960, ενώ πιο πέρα υπήρχαν τα αμπέλια του Χρήστου Χρηστίδη, Βασίλη Τσίκνα, Γεωργίου Παπαοικονόμου, και πιο πάνω τ' αμπέλια του Γεωργάκη Χρηστίδη, Δημητρίου Ευαγγέλου, Παναγιώτη Χαλδέζου, αδελφών Κουκούδη, Ιωάννη Γιαννάκου, και στη γέφυρα, που οδηγούσε στα Καλύβια, το γνωστό αμπέλι του Βαλαβάνη³⁹.

Αμπελώνες υπήρχαν και σ' άλλα χωριά της Θάσου. Στις 14.3.1849 πωλούνται στη μονή Ιβήρων από τον Αυγουστή Βασιλείου και τη σύζυγό του Αναστασία μαζί μ' άλλα ακίνητα και δύο κομμάτια αμπέλια στη Μέση και το Κάστρο⁴⁰. Από κατάστιχο μοιρασιάς, που συντάχτηκε στις 10.2.1881, μαθαίνουμε τις θέσεις των αμπελώνων που υπήρχαν στο Κάστρο. Ο πιο γνωστός αμπελότοπος των Λιμεναριών βρισκόταν στο Άρμενο⁴¹. Αμπέλια υπήρχαν ακόμα στη Χειρομυλιά και στο Κιραμίδι. Στη Χειρομυλιά βρισκόταν το αμπέλι του Γεωργάκη Τριχά, ενώ στο Κιραμίδι το αμπέλι του Καρτάλη⁴².

Καλούς αμπελότοπους διέθεταν και οι Μαριώτες. Στη Μέση υπήρχαν πολλά χωράφια και αμπέλια των Μαριωτών. Από την 2.2.1837 απόφαση του κοινού των Μαριωτών μαθαίνουμε ότι τέθηκε διορία για την καλλιέργεια των αμπελιών και των χωραφιών από 2 έως 10 Φεβρουαρίου 1837. Σε περίπτωση που δεν πήγαινε ο νοικοκύρης να το καλλιεργήσει μέσα σ' αυτή τη διορία, τότε είχε δικαίωμα να πηγαίνει όποιος ήθελε, είτε ντόπιος είτε ξένος, και «να γίνεται μούλι του, χωρίς την παραμικράν πείραξιν»⁴³. Παράξενη, πράγματι, η απόφαση αυτή και κάπως πρωτό-

38. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου, «Θασιακά», τ. 4 (1987), σ. 120, αρ. εγ. 41.

39. Οι πληροφορίες αυτές για τ' αμπέλια του Ποτού στηρίζονται στα όσα μ' ανέφεραν ο κ. Κων/νος Χιόνης και ο πατέρας μου Διαμαντής Αγγελής, τους οποίους και ευχαριστώ.

40. Βλ. Νικ. Τσιλογεώργη, Το μετόχι της μονής Ιβήρων στο Κάστρο, «Θασιακά», τ. 10 (1996-1997), σ. 702-704, αρ. εγ. 2.

41. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Το αρχείο της οικογένειας Βαγγέλη Σταμιπουλή, «Θασιακά», τ. 8 (1988), σ. 174.

42. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, ό.π., σ. 174.

43. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των ετών 1837-1913, «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 39-40, αρ. εγ. 1.

τυπη, αφού στο είδος της δεν υπάρχει καμιά άλλη παρόμοια απόφαση, οπότε γεννάται το ερώτημα της αιτίας που οδήγησε τους Μαριώτες να πάρουν μια τέτοια απόφαση για καλλιέργεια των κτημάτων τους, που είχαν στη Μέση. Μήπως είχαν κτήματα στα Καλύβια των Λιμεναρίων, που λεγόταν τότε Μέση, και λόγω εγκατάλειψης υπήρχε ο φόβος της κατάληψης αυτών από τους Καστρινοὺς ή υπήρχε τοπωνύμιο «Μέση» και στις Μαριές, που εξαφανίστηκε ή μας διαφεύγει; Πάντως στις Μαριές υπήρχαν και άλλοι αμπελότοποι στις θέσεις Καλαμιά⁴⁴ και Μαριώτικα αμπέλια⁴⁵. Αμπελώνες υπήρχαν ακόμα στην Καλλιράχη και στο Καζαβήτι. Απόφαση του 1896, καταχωρημένη στον Κώδικα αποφάσεων του Πρωτοδικείου Θάσου, αναφέρεται σ' αμπέλι του Καζαβητίου, ενώ διασώζεται και ονομασία «Παλαιολινίδια», που αποτελεί ένδειξη ότι υπήρχαν και στο Καζαβήτι λινόι, κοινώς πατητήρια.

Από τον Απρίλιο του 1902, που επαναφέρεται η Θάσος στην Υψηλή Πύλη, ο νέος Τύρκος μοντεσαρίφης καθιέρωσε έπαθλα για όσους δημιουργούσαν νέες ελαιοφυτείες ή καλλιεργούσαν νέα αμπέλια δέκα στρεμμάτων. Η απονομή των βραβείων αποσκοπούσε να προκαλέσει την άμιλλα των κατοίκων για όποιον «ήθελε μεταφύτευση εκατόν φυτώρια ελαιοδένδρων αγρίων ή ημέρων, εις τρόπον ώστε να απαριθμείται ελαιών, ή πας όστις ήθελε φυτεύση άμπελον εκ δέκα στρεμμάτων»⁴⁶.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, αν και η αμπελουργία μειώνεται και περιορίζεται να εξυπηρετεί μόνο τις οικιακές ανάγκες των Θασίων, παρόλ' αυτά εξακολουθεί να απασχολεί ένα μέρος των κατοίκων της Θάσου. Η συνεχής, όμως, αύξηση της ελαιοκαλλιέργειας έθεσε τελικά στο περιθώριο την αμπελοκαλλιέργεια σε τέτοιο σημείο ώστε την εξαφάνισε στα μέσα του 20ού αιώνα. Χαρακτηριστικά είναι τα όσα αναφέρει ο Ιωάννης Χαντζοῦδης στην από 1.8.1911 διαθήκη του: «Έχω αμπολιάσει κάμποσα εις Κιραμοτό και Απηδούλι και τον ερχόμενον Μάρτιον να πάτε να διαλέξετε τα άγρια και τον Απρίλιον να πληρώσετε 3-4 μεροκάματα να σας αμπολιάσει εις όλα τα μέρη είναι αμπόλιαστα: εις Απηδούλι ως έγγιστα 43, εις Κιραμοτό 15, εις Πέτρα 30, εις Αστρίς Κόκκινα 20, τα φυτευμένα εις τρεις αμπέλους 42. Εις τους 3 αμπελότοπους διά να γεμίσουν λείπουνε ακόμη 25 και να βγάλετε από αυτά τα 3 μέρη Κιραμοτό, Πέτρα και Απηδούλι πιασμένα, διότι η πατρίδα μας αυτό είναι το πρώτον μέσον και το στήριγμα της ζήτησης και του μέλλουν σας»⁴⁷. Η υπόδειξη αυτή του Ιωάννη Χαντζοῦδη, προεστού επί 11 χρόνια του Άνω Θεολόγου, αποδεικνύ-

44. Βλ. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ανέκδοτα θασιακά έγγραφα των ετών 1769-1909, «Θασιακά», τ. 5, σ. 127.

45. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Το αρχείο της οικογένειας Βαγγέλη Σταμιτουλή, «Θασιακά», τ. 8 (1988), σ.185, αρ. εγ. 54.

46. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ένα πρωτόκολλο εισαγομένων εγγράφων των ετών 1902-1904 από το Θεολόγο, «Θασιακά», τ. 2 (1985), σ. 101.

47. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα της Θάσου, «Θασιακά», τ. 4 (1987), σ. 125, αρ. εγ. 47.

ει περίτρανα τη σταδιακή εξαφάνιση της αμπελοκαλλιέργειας στη Θάσο. Ο ίδιος γέμισε τα χωράφια του με άγριες ελιές που αμπόλιασε. Χάλασε μάλιστα και τρεις αμπελότοπους για να τους γεμίσει με ελιές. Υποδεικνύει στα παιδιά του να μεταφυτεύσουν 25 πιασμένες ελιές από Κιραμοτό, Πέτρα και Απηδούλι στους τρεις αμπελότοπους που χάλασε, για να γεμίσουν, γιατί, όπως αναφέρει, το μέλλον της Θάσου ανήκει πια στην ελαιοκαλλιέργεια.

Στη δεκαετία 1950-1960 ελάχιστα αμπέλια έχουν απομείνει στο Θεολόγο, που κι αυτά εξαφανίστηκαν με το θάνατο των παλαιότερων Θασίων που τα καλλιεργούσαν. Σήμερα δεν απόμεινε τίποτα στη Θάσο που να θυμίζει το φημισμένο κρασί της από την αρχαιότητα ως την απελευθέρωσή της το 1912.

Οι διαπιστώσεις μας αυτές επιβεβαιώνονται σήμερα και από τα τουρκικά απογραφικά κατάστιχα των τών 1519, 1550, 1569-70, 1601, 1626, 1670 και 1830-31. Από τη μελέτη των απογραφικών αυτών καταστίχων ο Δ. Καρύδης και Μ. Kiel διαπιστώνουν ότι η οικονομία της Θάσου το 1519 στηριζόταν στην εκτροφή προβάτων και στην παραγωγή του κρασιού με ποσοστό συμμετοχής στα φορολογικά βάρη 50% και 28% αντίστοιχα⁴⁸. Το λάδι δε συμμετείχε στις φορολογικές υποχρεώσεις του νησιού παρά μόνο με 1,5%.

Στην απογραφή του 1550 παρατηρούνται κάποιες διαφοροποιήσεις. Αναβαθμίζεται η παραγωγή του κρασιού και ανεβαίνει το ποσοστό της στη συνολική παραγωγή του νησιού από 28% σε 42%, ενώ πέφτει η εκτροφή προβάτων από 50% σε 45% και διπλασιάζεται η συμμετοχή του λαδιού, γεγονός που προοιωνίζει την εξέλιξη που θα ακολουθούσε. Η απογραφή του 1601 αποδεικνύει πλέον την ουσιώδη μεταβολή που επήλθε στην οικονομική δομή της Θάσου κατά το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα. Οι Δ. Καρύδης και Μ. Kiel διαπιστώνουν τα εξής:⁴⁹ «ότι το 1601 το κρασί είχε πέσει στο 34% των φορολογικών εσόδων, αλλά η εκτροφή προβάτων είχε καταρρακίσει από το 45% στο 19%. Ο μεγάλος κερδισμένος σ' αυτή τη μεταβολή ήταν το λάδι, που ανέβηκε από το 3% στο 22%, ενώ τα μικρότερα προϊόντα, όπως το μέλι και το λουλάκι, διπλασιάστηκαν και η σίκαλη αυξήθηκε από το 3% στο 12%. Η μεταβολή εντάθηκε στην περίοδο 1601 - 1670/71, οπότε το λάδι έχει θριαμβευτικά επικρατήσει στη συνολική παραγωγή αντιπροσωπεύοντας το 60% του παραγωγικού δυναμικού. Το κρασί και η εκτροφή προβάτων, από την άλλη, ήσαν οι μεγάλοι χαμένοι. Το κρασί έπεσε από το 34% το 1601 στο 9% το 1670, και τα πρόβατα από το 19% στο 15%». Η ελαιοκαλλιέργεια επεκράτησε έκτοτε, ενώ η οινοπαραγωγή μειώνεται συνεχώς ώσπου εξαφανίζεται. Από τα 53.593 καρποφόρα δένδρα, που μετρήθηκαν το 1670 στη Θάσο, τα 48.776 ήσαν ελιές, που κάλυπταν συνολικά το 91% των

48. Βλ. Δ. Ν. Καρύδη-Μ. Kiel, Μυτιλήνης αστυγραφία και Λέσβου χωρογραφία (15ος-19ος αι.), Αθήνα, έκδ. «Ολκός», ά. έ., σ. 183.

49. Βλ. Δ. Ν. Καρύδη-Μ. Kiel, ό.π., σ. 184.

καρποφόρων δένδρων. Τα περισσότερα ελαιόδενδρα βρίσκονταν στο Θεολόγο και ανέρχονταν σε 14.660⁵⁰. Η αύξηση των ελαιοδένδρων που παρατηρείται κατά τα επόμενα χρόνια, απέδιδε μεγάλες ποσότητες λαδιού, που εξάγονταν στη Μασσαλία. Η αύξηση αυτή συνεχίστηκε και κατά το 19ο αιώνα και έφθασε στο αποκορύφωμά της κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Η ανάπτυξη, όμως, του τουρισμού και η χαμηλή τιμή του λαδιού επέφεραν σήμερα καίρια πλήγματα και στην ελαιοκαλλιέργεια της Θάσου. Αν και αρκετά ελαιοκτήματα καλλιεργούνται πιο συστηματικά από μερικούς Θασίους, παρόλα αυτά η παραγωγή μειώθηκε, γιατί πολλά εγκαταλείφθηκαν, επειδή η καλλιέργεια δε συμφέρει στους ιδιοκτήτες που λείπουν από τη Θάσο ή ασχολούνται με άλλα πιο προσοδοφόρα επαγγέλματα.

Η αμπελοκαλλιέργεια, που γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη στη Θάσο κατά την αρχαιότητα και τους βυζαντινούς χρόνους, συνεχίστηκε και κατά τους δύο πρώτους αιώνες της τουρκοκρατίας. Η Ευαγγελία Μπαλτά, στηριγμένη στα απογραφικά τουρκικά κατάστιχα, συμφωνεί με τις διαπιστώσεις του Δ. Καρύδη και Μ. Kiel ότι η αμπελουργία στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα αποτελούσε βασική απασχόληση των Θασίων, αφού συμμετείχε με το 42% στη συνολική παραγωγή του νησιού, και ερχόταν δεύτερη στην κατάταξη μετά την κτηνοτροφία⁵¹. Τα πράγματα, όμως, αλλάζουν στο 17ο αιώνα, αλλαγή που συνεχίζεται και στους δύο επόμενους αιώνες, με αποτέλεσμα η αμπελουργία να περιορίζεται από τα μέσα του 19ου αιώνα μόνο για οικιακή χρήση, ώσπου τελικά εξαφανίζεται σιγά σιγά από τα μέσα του 20ού αιώνα.

50. Βλ. Δ. Ν. Καρύδη-Μ. Kiel, *ό.π.*, σ. 184.

51. Βλ. Ευαγγελίας Μπαλτά, Η Θάσος στις οθωμανικές απογραφές του 16ου και 17ου αιώνα, «Θασιακά», τ. 10 (1996-1997), σ. 509.